

5. Universities Council for the education of teachers. A survey of students completing university courses of initial training for the teaching profession in 1999. – London: UCET, 2000. – 230 p.

УДК 378: 81'271

К.Я. Климова

ПРО ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ З ДІАЛЕКТИЗМАМИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Актуальність проблеми визначається потребою держави у кваліфікованих, розвинених педагогах з високим рівнем комунікативних умінь і навичок вільного володіння засобами літературної мови. Такі вчителі повинні тактовно і наполегливо виправляти діалектні помилки у мовленні дітей і водночас прищеплювати їм любов до живого народного слова, вчити правильного і доцільного використання діалектизмів у тексті.

The topicality of this problem can be explained by the needs in our state for qualified, intellectually developed teachers who have a high level of communicative skills, who can freely possess means of literary (bookish) language. Such teachers must tactfully and persistently root out dialect mistakes in children's speech and at the same time from in children love for a living national word, teach to use dialects in texts in the right and expedient way.

Необхідною умовою формування гармонійно розвиненої особистості є озброєння її комунікативними уміньми й навичками вільного володіння всіма засобами літературної мови. Одним із першочергових завдань вищої школи у підготовці вчителів початкових класів як словесників є прищеплення студентству любові й пошани до живого народного слова, творчого ставлення до процесу взаємодії літературної мови з територіальними діалектами. Сказане вище свідчить про *актуальність* поставленої нами проблеми і зумовлює *мету* даної публікації – показати місце теоретичних знань з діалектології у системі мовної професійної компетенції майбутніх учителів початкових класів.

Вивчення діалектологічних відомостей, особливостей говіркового впливу на мовлення мешканців різних регіонів має стати одним із компонентів професійної мовної підготовки студентів педагогічних навчальних закладів. У “Нарисах з діалектології української мови” (1966) Ф. Жилко дав визначення термінів “діалектологія”, “діалект”, “говірка”, “ареал”. Перші спроби проаналізувати особливості українських діалектів сягають ще другої половини XVIII – початку XIX ст. Але об’єктом справжнього наукового вивчення народна мова стала лише з середини дев’ятого століття (І. Вагилевич, Я. Головацький, А. Шафонський, М. Максимович). С. Бевзенко зазначив, що протягом другої половини XIX – початку XX ст. учені інтенсивно збирали й теоретично осмислювали діалектний матеріал з різних територій України. У 1872 і 1887 роках побачили світ перша лінгвістична карта говорів української мови і фундаментальна праця “Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины” видатного мовознавця К. Михальчука, який заклав основи сучасного поділу українських говорів на *три наріччя – північне або поліське, південно-західне і південно-східне* [1: 140]. Останні десятиріччя характеризуються появою великої кількості тематичних питальників та регіональних словників української мови (“Програма для збирання матеріалів до лексичного атласу української мови” (1987) Й. Дзендзелівського, “Словник поліських говорів” (1974) П. Лисенка, тритомний “Атлас української мови”, “Практичний словник семантичних діалектизмів Закарпаття. На допомогу вчителям Закарпатської області” Й. Дзендзелівського (1958), “Гуцульські говірки. Короткий словник за редакцією Я. Закревської” (1997), “Лексичний атлас правобережного Полісся” М. Никончука (1994) та інші видання). Зазначимо, що закладені у ВНЗ знання з української діалектології закладають підґрунтя подальшої самостійної роботи молодих учителів з вивчення особливостей говірки.

“Місцева говірка міцно єднає людину з рідним краєм, родиною, звичаями. Тому й нині, в час повсюдного оволодіння в школі нормами літературної мови, діалекти живуть”, – зазначає Л.І. Мацько [2: 29–30]. Вчитель початкових класів повинен помічати діалектні помилки в мовленні учнів, тактовно і наполегливо їх виправляти й водночас навчати молодших школярів правильного й доцільного користування діалектною лексикою рідного краю. Про необхідність ознайомлення вчителів із місцевою говіркою писав свого часу К. Ушинський.

Хоча проблема діалектного впливу на мовленнєву культуру учнів привертала увагу науковців ще у перші десятиріччя ХХ століття, в лінгводидактиці вона знайшла своє втілення лише з кінця 50-х років, коли у методичній літературі з’явився термін *діалектні помилки*. Про досягнення методики у цій галузі свідчать численні праці (С. Врубель, О. Дорошенко, Г. Козачук, С. Котков, А. Мановицька, Г. Мукан, Л. Симоненкова, Т. Левченко, О. Текучов, П. Ткачук, В. Чабаненко та ін.). До діалектних помилок, підкреслюють методисти, слід ставитись обережно, запобігати їх саме у молодшому шкільному віці, коли формується культура зв’язного мовлення. З початком навчання грамоти вчитель спостерігає розбіжності в артикуляції окремих звуків і звукосполучень літературної мови і територіальних діалектів, представлених у місцевості, де мешкають учні та їхні родини. Тому сформувані в дітей первинні уявлення про звуки й букви в умовах діалектного впливу значно важче: учні вимовляють окремі звуки й звукосполучення так, як чують їх у родинному колі. Беручи за основу норми української фонетики й графіки, учитель особливо ретельно працює над подоланням діалектних фонетичних (орфоепічних) помилок і відповідно орфографічних помилок фонетичного походження. Використовуючи за умов діалектного впливу традиційні методичні прийоми звукового аналізу та синтезу, учитель насамперед є зразком для наслідування. Розвиток у дітей мовленнєвого слуху, що відбувається в процесі реалізації звукового аналітико-синтетичного методу, є запорукою подальшого успішного вивчення української фонетики й орфографії. Поряд із фонетичними помилками діалектного походження в усному й писемному мовленні молодших школярів особливої уваги потребують граматичні помилки, зумовлені впливом місцевих говірок. Спираючись на евристичний, частково-проблемний, проблемний, пояснювально-ілюстративний та репродуктивний методи навчання граматики української мови, вчитель концентрує увагу на застосуванні здобутих учнями теоретичних знань у мовленнєвій діяльності. У боротьбі з граматичними помилками діалектного походження ефективно використовувати схеми, таблиці-опори, індивідуальні картки, організовувати роботу в парах та малих групах, проводити різноманітні ігри (метаграми, кросворди, ребуси), вибіркоче списування, зорово-слухові диктанти, вправи на доповнення речень, на групування слів за різними ознаками тощо. Зазначимо, що у зв’язних текстах-розповідях, описах, міркуваннях, складених учнями, граматичні помилки діалектного походження зустрічаються не так часто, як фонетичні. У диктантах діалектних граматичних помилок ще менше.

Нерідко, працюючи над текстом підручника, де лексика здебільшого унормована, або демонструючи предмет чи малюнок, учитель чує від дітей оригінальні місцеві слова-відповідники до літературних назв предметів чи явищ. При цьому не слід називати яскраве народне слово помилкою, “виривати” його з дитячого лексикону, оскільки освіченому педагогу-словеснику відомо, що народна мова є одним із джерел поповнення літературної. Отже, вчителеві початкових класів слід виробити раціональний і науково обґрунтований підхід до лексичних діалектизмів у мовленні школярів. Саме принцип науковості зумовлює перший крок у цьому напрямку – створення тематичного словничка місцевих слів допоможе вчителям краще зорієнтуватись у діалектній лексиці, полегшить підготовку до розмови з учнями на уроці, стане основою для укладання лексичних вправ. Однак учителям не слід і надто захоплюватися говірковими словами, а принагідно пояснювати учням, що звичні для них місцеві слова, не відомі мешканцям інших регіонів України, ускладнюють спілкування між людьми, сприймання висловленого. Таким чином, опрацювання діалектизмів є невід’ємною частиною словникової роботи в початкових класах. При цьому в умовах

діалектного мовного оточення традиційні методи і прийоми розкриття лексичного значення слів (у всій своїй різноманітності) набувають нових відтінків – максимального наближення до народних джерел, до родини учнів.

Отже, аналіз наукових доробок педагогів та мовознавців, а також проведене нами експериментальне дослідження у площині окресленої проблеми, дозволили зробити *висновок*: рівень мовленнєвої культури учнів молодших класів, які відчують вплив говірки рідного населеного пункту на власне мовлення, значно підвищиться за таких умов:

1) якщо вчитель застосовуватиме ефективні методи і прийоми, що ґрунтуються на різних формах навчальної діяльності дітей, а також сам глибоко й свідомо засвоїть необхідні для мовленнєвої діяльності теоретичні відомості з діалектології;

2) якщо систематичну і цілеспрямовану співпрацю вчителя початкових класів, його вихованців та членів учнівських родин з вивчення діалектизмів органічно поєднувати з вихованням у майбутніх громадян дбайливого ставлення до живого народного слова як джерела збагачення літературної мови;

3) якщо систему вправ, спрямованих на подолання мовленнєвих помилок діалектного походження, підпорядкувати основним лінгвістичним, дидактичним та психологічним вимогам.

Насамкінець зазначимо, що подальші розвідки у площині окресленої нами проблеми видаються цілком очевидними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бевзенко С. Українська діалектологія: Навч. посібник для філолог. факультетів університетів і пед. інститутів. – К.: Вища школа, 1980. – 246 с.
2. Мацько Л.І. та ін. Стилїстика української мови: Підручник / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько: За ред. Л.І. Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 462 с.

УДК 378.013.32:372.851

Л.В. Коваль

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ МЕТОДИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

У статті розкривається новий підхід до проектування та конструювання змісту методико-математичної підготовки компетентних спеціалістів початкового навчання на основі включення практико-орієнтованого навчального матеріалу і впровадження компетентнісного підходу.

The article reveals a new approach to the projecting and constructing the contents of the methodical-mathematical competent specialist' training of the primary education on the basis of including of the practically oriented educational material and the introduction of the competent approach.

Одним із напрямків модернізації професійної освіти педагога є застосування компетентнісного підходу до визначення змісту фахової підготовки.

Реалізація компетентнісного (як і будь-якого іншого) підходу вимагає розв'язання ряду теоретичних і практичних питань. Перш за все, це стосується методології в цілому, що з'ясовує сутність його як моно- чи поліфункціонування. Важливо розкрити ієрархію підходів і те, на якому рівні можлива взагалі заміна одного іншим, наприклад: ЗУНівського, традиційного, на компетентнісний.

Відповідаючи на ці питання, І.А.Зимня стверджує, що сучасною наукою розроблено значну кількість підходів. Разом з тим, їх використання не виключають один одного,